

Egy dadogás története

Oktatási segédanyag Vida Gábor regényéhez

1. Adatoló

Vida Gábor 1968-ban született az Arad megyei Kisjenőben, Romániában. 1994-ben a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarán szerzett magyar–francia szakos diplomát, azóta Marosvásárhelyen él, és a Látó szépirodalmi folyóirat próza rovatának szerkesztője.¹

A Látó honlapja szerint Vida Gábor hagyományos prózát ír, míg a Wikipédia szócikke azt is kiemeli, hogy a klasszikus szerzőket tekinti példaképeinek, és elhatárolódik a posztmodern irodalomtól.² Egy 2005-ben megjelent interjúban Vida valóban így nyilatkozott: „Azt hiszem, kijutottam a szövegirodalomból. Mindig hagyományos prózát akartam írni, magyarul szólva: történetet szeretek mondani. Három elbeszélés van a *Fakusz három magányossága* c. könyvemben, mindegyiknek van eleje, közepe, vége, vannak szereplők, események, tér és idő, mindent tudó narrátor. Minden úgy van, ahogy leírtam, jótállok érte. Nem fogom megújítani a magyar prózát. Ha nagyképű akarok lenni, azt mondom általában, hogy én medvét először erdőben láttam, nem állatkertben és nem a tévében. Ez amolyan ars poetica.”³ Legújabb regénye, az *Egy dadogás története* megjelenése után a Litera portálnak adott interjújában ugyanakkor már ezt mondta: „Mindig is utáltam ezt a posztmodern, a regény írja önmagát tételt, de rá kellett jönnöm, hogy ez pontosan így van. Nem lehet akármit csinálni, nem úgy van, hogy azt mesélek, amit én akarok.”⁴

Első két könyve 1994-ben és 1998-ban a marosvásárhelyi Mentor Kiadó gondozásában jelent meg, 2005-től köteteit – egy mesekönyv kivételével – a Magvető adta ki.⁵ A *Nem szabad és nem királyi* című könyv egyszerre jelent meg Bánki Éva, Erdős Virág és Nagy Koppány Zsolt kötetével a Magvető Novellárium sorozatban. A Magvető – szándéka szerint – a sorozatban kortárs irodalmunk legjelesebb alkotóinak kisprózáit adta közre.⁶ A négy kötetet 2007 őszén egyszerre mutatták be a Petőfi Irodalmi Múzeumban, Vida könyvéről Mészáros Sándor kritikus mondott laudációt.⁷

Ebben a kötetben jelent meg az az elbeszélés (*Vivát, összes pezsgő!*), amely 2003-ban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) Édes Anyanyelvünk pályázatán megosztott harmadik díjban részesült. Bár a magyarországi sajtóban ekkor még ismeretlenként tekintettek a kétkötetes szerzőre,⁸ a *Nem szabad és nem királyi* már egyértelműen Vidára irányította a figyelmet: 2008-ban Artisjus-díjat kapott; a kötetről számos kritika jelent meg;⁹ a nyitó novellából (*Kelj fel, és járj!*) pedig 2014-ben Bán József kisjátékfilmet forgatott, amellyel a rendező a következő évben Kolozsváron elnyerte a Transilvania Nemzetközi Filmfesztivál (TIFF) helyi versenyének fődíját.¹⁰

Vida nyolcadik kötete, a 2017-ben megjelent *Egy dadogás története* jelentős fordulatot hozott pályáján. A *Nem szabad és nem királyi* óta nem tapasztalt széles körű kritikai visszhang nemcsak

¹ Életrajzi adatait lásd a Magvető Kiadó és a Látó szépirodalmi folyóirat honlapján: <http://kiadok.lira.hu/kiado/magveto//index.php?action=szerzo&id=54> (2018.07.21.); <http://www.lato.ro/vendor.php/Vida-Gabor/49/> (2018.07.21.).

² [https://hu.wikipedia.org/wiki/Vida_Gabor_\(ir%C3%B3\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Vida_Gabor_(ir%C3%B3)) (2018.07.21.). A példaképeket – Jókait, Mikszáthot, Krúdyt, Móriczot, Kemény Zsigmondot és másokat – Vida egy 2008-ban adott interjúban említette: SZEPESI Dóra, *Vida Gábort kérdeztük Nem szabad és nem királyi című novelláskötetéről*, <http://www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/427-megkeztida-grt> (2018.07.21.).

³ VIDA GÁBOR = GERGELY Edit, *Lelkesült prózaállapot és egy korty Erdély: Vida Gábor íróval Gergely Edit beszélget*, Új Könyvpiac, 2005/4. <http://archiv.ujkonyvpiac.hu/cikkek.asp?id=1058> (2018.07.21.).

⁴ VIDA GÁBOR = SZEKERES Dóra, *Vida Gábor: Megírtam, elmeséltem, elvicceltem, elsírtam, amit lehetett*, <http://www.litera.hu/hirek/vida-gabor-megirtam-elmeseltem-elvicceltem-elsirtam-amit-lehetett> (2018.07.21.).

⁵ Vida Gábor köteteiről lásd: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Vida_Gabor_\(ir%C3%B3\)#K%C3%B6tetei](https://hu.wikipedia.org/wiki/Vida_Gabor_(ir%C3%B3)#K%C3%B6tetei) (2018.07.21.).

⁶ <http://kiadok.lira.hu/kiado/magveto//index.php?action=szerzo&id=54> (2018.07.21.).

⁷ <https://pim.hu/hu/esemenyek/magveto-novellarium> (2018.07.21.).

⁸ „A második-harmadik helyeken már vannak ismeretlen nevek. Bartos Aranka vagy Vida Gábor neve bizonyos új, ám hogy valódi felfedezésről van-e szó, csak akkor derül ki, ha megjelennek a művek” – írta 2004 áprilisában a HVG Online szerzője. *Százmillió NKÖM-pályázat: az állóvíz és a kő esete*, <http://hvg.hu/kultura/0000000005600A7> (2018.07.21.).

⁹ Lásd többek között: BÁNYAI Éva, *Régiótlanítás = Kortárs magyar kisebbségi irodalmak*, szerk. BALÁZS Imre József, Kolozsvár, 2013, 123–130. <http://mek.oszk.hu/16100/16104/16104.pdf> (2018.07.21.); KONCZ Tamás, *Szabadságra várva*, Magyar Napló, 2008/7, 41–42. http://magyarnaplo.hu/wp-content/uploads/2015/02/mn_2008_07.pdf (2018.07.21.). TAKÁCS Ferenc, *Az írás csodája*, Mozgó Világ, 2008/2. <http://epa.oszk.hu/01300/01326/00096/15rolrol2.htm> (2018.07.21.).

¹⁰ Bán József *Kelj fel, és járj!* című, alig tizenháromperces filmje megtekinthető a román televízió magyar adásának YouTube-csatornáján: <https://youtu.be/1Nis9G13fZ0> (2018.07.21.). Vida elbeszélése egyébként a *Rezervátum – történetek és hézagok prózában* című második kötetében is megjelent. A kötet három novellájának – köztük a *Kelj fel, és járj!*-nak – elemzését lásd: BERSZÁN István, *Három Csoda*, Prae, 2001/ 3–4. <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200111/30.html> (2018.07.22.).

az új regényt méltatta, hanem azt az életművet is, amely eddig – mint Szilágyi Zsófia kritikus-irodalomtörténész írja – kevesebb figyelmet kapott, mint amennyit megérdemelt.¹¹ A regény megjelenését elismerések és jelölések sora követte: Vida 2017-ben Déry-díjat kapott,¹² 2018-ban pedig felkerült az Aegon-díj, a Libri-díj, valamint a Merítés-díj tízes listájára.¹³

2. Téma és műfaj

A kritika bátor tettként értékelte az *Egy dadogás történetét*.¹⁴ Részben azért, mert fikció helyett kegyetlen őszinteséggel mondja el három nemzedék történetét, a szerző családjának konfliktusain és elhallgatásain keresztül mutatva be Erdélyt a múlt század második felétől az ezredfordulóig; s részben azért, mert Erdélyt korántsem Tündéerkertként ábrázolja: „a szokásos klisék, közhelyek helyett – hangsúlyozza Kolozsi Orsolya – megmutatja e homogénnek tűnő világ sokféleségét.”

„Nem egy dacos, lázadó könyv ez – folytatja Kolozsi Orsolya –, sokkal inkább szigorú számbavétele annak, ami van. Egy élet története az egyetemre való bekerülésig, két nagycsalád története, egy házasság története, a székely és az alföldi falu története, az erdő szépségének története, egy menekülés és egy maradás története, Erdély története, a hétköznapi traumák története. Egy regény hűlt helyén több nagyszerű regény vázlata.”¹⁵

A könyv tizenkilenc „novellaszerű fejezete”¹⁶ többé-kevésbé időrendben követi a szerző életútját a romániai rendszerváltásig. A szöveg fókuszában azonban nem elsősorban a személyes élettörténet, sokkal inkább az emlékezet működése áll. Ez teszi lehetővé, hogy a történetmondásban érdekelt elbeszélő időben még távolabbról: napjainkból tekintsen az egykori történésekre, családtagjaira és gyermekkori-ifjúkori önmagára. A narrátor nemcsak a jelenkor problémáira, főként emlékezetkultúránk ellentmondásosságára reflektál, hanem a szöveg létrejöttére is. Az önreflexió azonban túlmutat a keletkezés körülményeire való utalásokon, a történetmondó ugyanis – az ottliki hagyományt és a posztmodern prózafordulatot megidézve – az elbeszélés nehézségeivel is szembesül, tudniillik hogy a tervezett „Nagy Erdély-regény” nem írható meg. Az elbeszélés – Vida valóban létező beszédhibáján túl – ezért válik szükségszerűen egy dadogás történetévé.

Kolozsi Orsolya értelmezése szerint a szöveg metaregénynek is tekinthető: „nem csak a regényt olvassuk, hanem egy regény megírásának/meg nem írásának történetét is. Az a regény, amivel olvasóként végül találkozunk, nem az a regény, amit az elbeszélő meg akart írni, sokkal inkább annak a regénynek a hiánya. Egy kudarc története, de nem csupán egy regény hiányát látjuk, hanem azt, ahogyan ennek a megírásnak a lehetetlenségét konstatálva végül mégiscsak felépül egy szöveg: »A regény is egészen másról szól, mert nem én írom, hanem írja magát, nem érdekli a gondosan elkészített vázlat...« A regény, amely írja önmagát, nem újkeletű megfigyelés. Vida könyvét nem is ez, hanem az teszi igazán érdekessé, ahogyan Erdélyről ír.”¹⁷

Vida művének első részletei *Regény helyett* címmel jelentek meg a Látó szépirodalmi folyóiratban. Az eredeti cím nemcsak a meg nem írt „Nagy Erdély-regényre”, de műfaji kérdésekre is felhívja a figyelmet. A Magvető kiadásának szennycímlapján ugyan a regény szó szerepel, és ez olvasható a könyv fülszövegében is, Takáts József értelmezése szerint azonban nem tekinthető regénynek.

„Szerintem rendes önéletrajz, kevés regényszerűt látok benne – mondja Takáts József. – Önéletrajzi paktumot köt az olvasóval, és ezt be is tartja. A hiányérzetemet a regény műfaja felől is meg tudnám fogalmazni. A regényben

¹¹ SZILÁGYI Zsófia = *ÉS-kvartett*, szerk. KÁROLYI Csaba, *Élet és Irodalom*, 2017/44. <https://www.es.hu/cikk/2017-11-03//es-kvartett-vida-gabor-egy-dadogas-tortenete-cimu-regenyrol.html> (2018.07.21.).

¹² A Déry-díjhoz Závada Pál írt laudációt: ZÁVADA Pál, *Szubjektív sorok Vida Gáborról... akit pedig személyesen kevésbé ismerek*, <http://www.litera.hu/hirek/zavada-pal-szubjektiv-sorok-vida-gaborrol> (2018.07.22.).

¹³ A Merítés-díj, a Moly.hu közösségi oldal szavazása 2018. szeptember 27-én zárul le: <https://moly.hu/szavazasok/merites-dij-2018-szepproza-kozonsegdij> (2018.07.21.).

¹⁴ GROZDITS Hahó, *Mintha létezne egy elkésítően távoli, jobb Magyarország*, <https://librarius.hu/2018/02/19/vida-gabor-dadogas-magveto> (2018.07.22.).

¹⁵ KOLOZSI Orsolya, *Egy nagy de*, Pannon Tükör, 2018/3. <http://pannontukor.hu/2018/06/24/2743/> (2018.07.22.).

¹⁶ MIKÓ Imola, *Beszéljünk a lényegről*, Helikon, 2017/19. <https://www.helikon.ro/beszeljunk-a-lenyegrol> (2018.07.22.).

¹⁷ KOLOZSI, i. m. A regényből vett idézet: VIDA Gábor, *Egy dadogás története*, Bp., Magvető, 2018, 21. (A továbbiakban: Edt.)

általában több szólam, több nézőpont érvényesül, valamifajta ironikus szerkezetet eleve magában hordoz, pusztán attól, hogy több perspektívát lehetővé tesz. Ez a szöveg nagyon monologikus, nagyon nem akar regénnyé válni.”¹⁸

Műfaji kérdések több értelmezésben felmerülnek: nevelődési, társadalmi, történelmi regénynek, családregevénynek, esszéregénynek, sőt memoárnak és konfesszióknak is nevezik Vida könyvét. Borbély András kritikája szerint viszont alapvetően „kétfajta műfaji kód vagy logika feszültsége” szervezi a művet: a *regény* kódja és a *vallomás*.¹⁹ A regénytől a vallomás felé, egyszersmind a közösegítőtől a személyes felé való elmozdulás párhuzamba állítható a témával: a „Nagy Erdély-regény” megírhatatlanságának belátásával és annak a felismerésével, hogy a 20–21. századi erdélyi társadalomban sem feltétlenül lehetséges az emberhez méltó élet. Vida művének újszerűsége éppen abban áll, hogy társadalomtörténeti, politikai, identitásbeli, narrációs és nyelvi problémák közepontba állításával igazolja, hogy a közösségi és az egyéni gondolkodásban generációkon keresztül olyan hamis és káros sémák rögzültek, amelyek a jelenkor emberére is bénítóan hatnak.²⁰

3. Miért, mikor és hogyan tanítsuk?

Az olvasó saját dadogására ismerhet Vida elbeszélésében: a múlttal való szembenézés, az elhallgatások és elfojtások megismerése nemcsak azzal szembesít, hogy a sokrétű igazság birtokában újra kell gondolnunk a szülőföldről, nemzetről, családról és önmagunkról alkotott képet, de azzal is, hogy nem áll rendelkezésünkre az a közös nyelv, amellyel mindezt elmondhatjuk, s amelynek segítségével megértésre találhatunk szűkebb és tágabb közösségünkben. A válsághelyzet, vagyis a problémák felismerése s az elmondhatatlanságuk miatt fennálló szorongás, amelyet Vida könyve – a nyelvi és narrációs eszközök hangsúlyos jelenléte miatt nevezünk így: regénye – felmutat, mindenki számára ismerős, a kamaszkori krízisek után a fiatal befogadók számára is az lehet. Érdemes azonban hangsúlyozni, hogy az *Egy dadogás története* korrajz, amely az emlékiratokhoz hasonlóan a felnőtt olvasók ismeretanyagára és tapasztalatrendszerére épít, különös tekintettel a világháborúk utáni Erdély történetére, a Ceaușescu neve által fémmjelzett diktatúrára.

A „kisgyerek a diktatúrában” szüzsé – mint Szilágyi Zsófia rámutat – igen gyakori a közép-európai irodalmakban, Deczki Sarolta szerint a magyar irodalomban „túltermelési válság” is van ebből a típusú regényből. „Ha messzebből, egy másik kultúrából, vagy akár egy olyan nemzedékből, amelynek tagjai a gyermekkor és a szocializmust csak a történelemkönyveikben látják összekapcsolódni, ránézünk a kortárs magyar irodalomra – írja egy korábbi kritikájában Szilágyi Zsófia –, könnyen jelenthetjük ki: mintha sok lenne már a Kádár- vagy Ceaușescu-korszakbeli gyermekkor megmutató könyvekből. Belülről és közelről hiába érzékeljük, mennyire eltérnek Láng Zsolt, Tompa Andrea, Dragomán György és Vida Gábor regényei egyfelől, meg, mondjuk, Barnás Ferenc *A kilencedikje* és Borbély Szilárd *Nincstelene*je másfelől, ha bizonyos távolságból nézve mindenhol ugyanaz a séma bújik elő.”²¹ A túltermelés ténye a középkorok korosztály számára vélhetően nem szembetűnő, a magyartanár számára viszont lehetőséget biztosít arra, hogy kortárs szövegekkel együtt tanítsa Vida regényét. Különösen izgalmas lehet együtt olvasni olyan művekkel, amelyek Magyarországon játszódnak a Rákosi- és Kádár-korszakban: Vámos Miklós *Zenga zének* című regényével, amelynek végpontja az a dadogás, amely Vida könyvének legfontosabb motívuma, vagy Garaczi László *Lemur*-sorozatával, mely már címe szerint is: *vallomás*, s amelynek szintén létezik, létezhet referenciális olvasata.

Vida regénye elsősorban olyan tizenkettedik évfolyamos diákok számára ajánlható tanórai feldolgozásra, akik megfelelő történelmi ismeretekkel és olvasói tapasztalattal rendelkeznek, mindezeket hajlandók ütköztetni az elbeszélő megközelítéseivel, és nem rettennek vissza sem a családör-

¹⁸ TAKÁTS József = *ÉS-kvartett*, i. m.

¹⁹ BORBÉLY András, *Ki éli túl?: Az öneszmélés regénye*, <http://aszem.info/2017/08/ki-eli-tul> (2018.07.23.).

²⁰ VÖ. BORBÉLY, i. m.

²¹ SZILÁGYI Zsófia, DECZKI Sarolta = *ÉS-kvartett*, i. m.; SZILÁGYI Zsófia, *Borvíz és medveszar helyett*, *Élet és Irodalom*, 2017/23. <https://www.es.hu/cikk/2017-06-09/szilagyi-zsofia/borviz-es-medveszar-helyett.html> (2018.08.02.). A két diktatúra párhuzamaira, különbségeire Závada Pál laudációja is felhívja a figyelmet: „Arról viszont mégiscsak beszámolnék, hogy lélegzetviasszafojtva figyeltem, mi minden derül ki ebből az általam soha el nem képelt nézőszögből – Kisjenő, az apai falu, Ágya vagy Arad felől – a mi közös (vagy csak részben közös) szülőföldünkről, tájainkról, tereinkről és időinkről. Hogy mire ismerek rá, s mit értek meg a magam élményeiből is éppen általa. Mi minden közös – és mi a különbség az én másfél évtizeddel mégiscsak korábbi, közép-Kádár-kori gyermek- és ifjúkorom, illetve az ő késő Ceaușescu-kori nevelődése között?” ZÁVADA, i. m.

ténet tragikus fordulatától (gyermekkori traumák, alkoholizmus, öngyilkossági kísérlet, öngyilkosság), sem a szöveg helyenként nyers nyelvezetétől. Emelt óraszámában, fakultáción a teljes regény feldolgozása lehetséges, de gondosan kiválasztott szemelvények segítségével középszinten is tanítható, érettségi tétellé formálható. Ha a tanár az utóbbi megoldás mellett dönt, érdemes olyan részletet választani, melynek értelmezése összekapcsolható egy klasszikus mű tanításával.

A magyarországi érettségi vizsgakövetelmények szerint Vida Gábor és az *Egy dadogás története* irodalomtételként a 3. témakörben (Kortárs szerzők) és a 7. témakörben (Regionális kultúra, interkulturális jelenségek és a határon túli irodalom) szerepelhet. A követelmények kijelölik a tematikus-motivikus, illetve a műfaji-poétikai értelmezési szinteket és megközelítéseket. A regény elemzéséhez a nemzedékek, család, beavatás, diktatúrák világa tematikus fókusz, illetve az azonos műfajú alkotások összehasonlítása (műfaji-poétikai fókusz) ajánlható.²² A tételekben az értelmezési szintek és megközelítések szempontjai szerint különböző korok, szerzők, művek is megjelenhetnek. Két fejezet, az *Arad* (Edt, 258–296.) és *A hadsereg* (Edt, 331–355.) ezért együtt elemezhető az *Iskola a határonnal*, Ottlik Géza klasszikusával a 2. témakörben (Választható szerzők), de az árvízleírások (Edt, 93–94., 174–177.) szintén összekapcsolhatók az ószövegségi özőnvtörténet értelmezésével a 4. témakörben (Művek a világirodalomból).²³

A tanórák megtervezése során arról is döntenünk kell, hogy melyik értelmezési szintet tekintjük elsődlegesnek. Miről szóljanak a tanórák: Erdélyről, a történelemről, identitásról, kisebbségi létéről, megmaradásról, szembenézéssről, szembenállásról, elfogadásról, továbblépésről? A diákokban tudatosítani kell, hogy bár Vida műve önéletrajzi, nem pályaképet és nem csupán önéletrajzot olvasnak. Minden, amit a regény fölvet, társadalmi kérdés, közügy. Ne feledjük, a regény elbeszélője más megközelítésben mutatja be Erdélyt, mint ahogyan azt sokan megszokták: leszámol a nosztalgiával, szembesítve az olvasót, hogy elsősorban történetek vannak, s nem csak történelem, de a történetek nagy része rejtett, kibeszéletlen. Kolozsi Orsolya hívja fel a figyelmet, hogy a regényben egy következetes, szigorú, mindenre rákérdező nézőpont érvényesül. A tanórákon elsősorban ezt a nézőpontot érdemes felfedeztetni: mi biztosítja az elbeszélő hitelességét, és hogyan lehetséges, hogy „máz és vigasz nélkül” tekint arra a világra, amelyben él?²⁴ A mindenre rákérdezés gesztusa természetesen nem idegen a diákoktól, a regényben viszont szó sincs arról, hogy az elbeszélő mindent megkérdőjelezne: a megértés szándéka érvényesül, akár a családról, akár önmagáról van szó. Az önéletrajzi téma megközelítésében nagy segítség, hogy az interneten több rádió- és videóinterjú is elérhető: ezek közül elsősorban azt a Libri által készített kétperces kisfilmet ajánlom, amelyben a szerző a dadogásról („Megbarátkoztam vele, elfogadtam...”), valamint a fikció és a valóság viszonyáról beszél. A beszélgetés témája komoly, de hangvétele – a regény elbeszélőjéhez hasonlóan – gyakran ironikus. Mindez lehetőséget ad arra, hogy felkeltsük az érdeklődést, előfeltevéseket tegyünk, kérdéseket fogalmazzunk meg: miféle regény lehet, amely az elfogadásról szól, de kivívja egy családtag haragját? (A videóhoz és a szemelvényekhez kapcsolódó kérdések a segédanyaghoz tartozó diasorban található.) Az *Egy dadogás története* több fejezete digitálisan is elérhető, a szemelvények kiválasztásakor ezt mindenképpen érdemes figyelembe venni. A szerző több könyvbemutatón is felolvasta az *Erdély* című fejezet egybekezdésnyi részletét. Fontos, hogy a diákok ne a hangzó anyaggal találkozzanak először, de azt is tudni kell, hogy a felolvasás több ponton – kiegészítésekkel, gesztusokkal – értelmezi az írott szöveget. Az első szemelvény elolvasásakor a diákoknak meg kell küzdeniük a szöveggel: egy regény közepén találják

²² *Magyar nyelv és irodalom: I. Részletes vizsgakövetelmények*, https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/magyar_nyelv_es_irodalom_vk_2017.pdf (2018.08.05.).

²³ A *hadsereg* Károlyi Csaba szerint a Vida-regény legjobb fejezete: KÁROLYI = *ÉS-kvartett*, i. m. György Péter szerint az *Arad* a regény „magaslati pontja”. A szerző Vida Ottlik-utalásairól többek között ezt írja: „[A] hasonlóság nem irodalmi, hanem életrajzi, az aradi líceum elég kegyetlen helynek tűnik ahhoz, hogy Vidának oka és joga legyen az Ottlik-rokonság megteremtésére. Másrészt az »Ottlik-használat« nyilvánvaló embléma, ha tetszik, önvalomás, és nem a Vidára amúgy sem jellemző irónia és reflexió. Hiszen az *Iskola a határon* finom világa és a rettenetes Ceaușescu-korszak szocialista líceuma nem vethető egybe. Ottlik az uralkodó elit nevelődéséről írva egy meghatározó és soha nem volt világot teremt, Vida viszont igazán pontosan látja, hogy mi volt a romániai szocializmus.” György Péter, *Egy regény regénye – az erdélyi változat*, Alföld, 2018/3, 103. <http://alfoldonline.hu/2018/06/egy-regeny-regenye-az-erdelyi-valtozat> (2018.08.05.). György Péter mellett többen párhuzamba állítják Vida regényét Tompa Andrea műveivel, többek között az *Omertával*, amely szintén felkerült a 2018-as tízes listákra (Aegon, Libri, Merítés), sőt elnyerte a Libri Irodalmi Díjat.

²⁴ Kolozsi, i. m.

magukat, nem lesz ismerős sem a tér, sem az idő, sem a szereplők. Az én-elbeszélés azonban támpontot az olvasónak, érthetővé válik a visszatekintő szerkezet, és részben a motivációk, a viszonyrendszer is. Mind a szemelvényhez, mind a Libri-díjátadón rögzített videóhoz kapcsolódnak kérdések. Az első szemelvény értelmezését ezután további négy követi. (A szemelvények egy része sajnos nem érhető el az interneten, a tancsomag utolsó oldalán a kijelölt bekezdések oldalszáma mellett a kezdő és a záró mondatot tüntettem fel.) Érdemes egy teljes tanórát szánni *A dadogás* című fejezet értelmezésére. (Ez a fejezet ingyenesen letölthető a Magvető Kiadó honlapjáról.) A kisebb szemelvények ismeretében a diákok előzetesen is megismerkedhetnek a fejezettel, de az értelmezésre a tanórán kerüljön sor. A diasorban található kérdéseket csoportban is megválaszolhatják, de közösen is megbeszélhető. A frontális munka a regény feldolgozása során elkerülhetetlen, hiszen a regény nemcsak szembehelyezkedik sztereotípiákkal, de olyanokra is rámutat, amelyekről a Magyarországon élő fiatal olvasónak nem lehet tudomása. *A dadogás* lehetőséget nyújt, hogy a diákok rámutassanak a regény- és fejezetcímbe kiemelt beszédhiba motívumszerepére, sőt arra is, milyen módon hat a fikció a valóságra, hogy a történet – így az alkotás folyamatára reflektáló fejezet is – nemcsak a körülöttünk lévő világ, hanem önmagunk megértését is szolgálja. Vida Gábor szépprózájának megismeréséhez kitekintésként érdemes fellapozni novelláit is: a *Nem szabad és nem királyi* című kötetben megjelent írások közül *A pásztorok királya* érhető el a Holmi folyóirat digitális archívumából, az az elbeszélés, amelyet tavaly Závada Pál – a Déry-díj kuratóriumának elnökeként – a szerzőt méltató laudációjában „lenyűgöző novellának” nevezett.²⁵

Zeman Csaba, 2018. augusztus 5.

²⁵ ZÁVADA, i. m. VIDA Gábor, *A pásztorok királya* = Uő., *Nem szabad és nem királyi*, Bp., Magvető, 2007 (Magvető Novellárium), 209–234. Lásd még: <http://www.holmi.org/2002/09/vida-gabor-a-pasztorok-kiralya> (2018.08.05.).

4. Bibliográfia

Szemelvények

- VIDA Gábor, *Egy dadogás története: Életkép; Az irodalom*,
http://www.ekonyv.hu/kiado/data/ebooks/37164_preview.epub [Edt, 5–19., 20–41.].
- VIDA Gábor, *Regény helyett: Az irodalom*, Látó, 2016/12, 28–37.
http://epa.oszk.hu/00300/00384/00147/pdf/EPA00384_lato_2016_12_028-037.pdf [Edt, 20–34.].
- VIDA Gábor, *Egy dadogás története: Család*,
<https://www.scribd.com/document/350499834/Vida-Gabor-Egy-dadogas-tortenete> [Edt, 42–48.].
- VIDA Gábor, *Regény helyett: Részlet*, Látó, 2015/12, 28–38.
http://epa.oszk.hu/00300/00384/00141/pdf/EPA00384_lato_2015_12_028-038.pdf [Edt, 79–97.].
- VIDA Gábor, *Egy dadogás története: A dadogás*,
<http://kiadok.lira.hu/media/kiadok/pdf/139457371.pdf> [Edt, 98–106.].

Kritikák, könyvajánlók*

- ANTAL Balázs, *A „DE”-vel kezdődő regény*, Helikon, 2017/19.
<https://www.helikon.ro/a-de-vel-kezdodo-regeny> (2017.12.18.).
- BALÁZS Géza, *Egy dadogás története: Vida Gábor regénye*,
<https://e-nyelvmagazin.hu/2018/01/10/egy-dadogas-tortenete> (2018.01.10.).
- BÁNKI Éva, *Féldő*, <http://ujnautilus.info/felido-vida-gabor-egy-dadogas-tortenete> (2017.06.31.).
- BENKŐ Gitta, *„Pontosan tudja, mi történik”*, <http://www.litera.hu/hirek/pontosan-tudja-mi-tortenik> (2017.11.03.).
- BORBÉLY András, *Ki éli túl?: Az öneszmélés regénye*, <http://aszem.info/2017/08/ki-eli-tul> (2017.08.27.).
- ÉS-kvartett Vida Gábor Egy dadogás története című regényéről*, szerk. KÁROLYI Csaba, *Élet és Irodalom*, 2017/44.
<https://www.es.hu/cikk/2017-11-03/es-kvartett-vida-gabor-egy-dadogas-tortenete-cimu-regenyrol.html>
(2017.11.03.). Lásd még: <https://youtu.be/0vHmlFsz0KQ> (2017.11.04.).
- FÖRKÖLI Gábor, *Vida Gábor, az ismeretlen ismerős*,
<http://kulturer.hu/2017/11/vida-gabor-az-ismeretlen-ismeros> (2017.11.23.).
- GROZDITS [Károly] Hahó, *Mintha létezne egy elkésztően távoli, jobb Magyarország*,
<https://librarius.hu/2018/02/19/vida-gabor-dadogas-magveto> (2018.02.19.).
- GYÖRGY Péter, *Egy regény regénye – az erdélyi változat*, *Alföld*, 2018/3, 100–105.
<http://alfoldonline.hu/2018/06/egy-regeny-regenye-az-erdelyi-valtozat> (2018.06.13.).
- KOLOZSI Orsolya, *Egy nagy de – Vida Gábor regényéről*, *Pannon Tükör*, 2018/3.
<http://pannontukor.hu/2018/06/24/2743/> (2018.06.24.).
- MIKÓ Imola, *Beszéljünk a lényegről*, Helikon, 2017/19. <https://www.helikon.ro/beszeljunk-a-lenyegerol> (2017.12.18.).
- POGRÁNYI Péter, *Egy hihető történet*,
<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/6681/vida-gabor-egy-dadogas-tortenete> (2017.07.17.).
- ROSTÁS Eni, *Vida Gábor egy országos tantárgyversenyen fedezte fel, hogy van Erdély*,
https://konyves.blog.hu/2017/06/11/vida_gabor (2017.06.11.).
- SZILÁGYI Zsófia, *Borvíz és medveszar helyett*, *Élet és Irodalom*, 2017/23.
<https://www.es.hu/cikk/2017-06-09/szilagyi-zsafia/borviz-es-medveszar-helyett.html> (2017.06.09.).

Interjúk

- BAK Róbert, *Az emlékezetet kellene ápolni, és nem a sérelmeket*,
<http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/egyeb/cikk/2017-10-02+10%3A00%3A00/az-emlekezetet-kellene-apolni-es-nem-a-serelmeket-beszelgetes-vida-gaborral> (2017.10.02.).
- MAJOR László, *Megkérdeztük Vida Gábort*,
<http://www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/6060-megkerdeztuk-vida-gabort> (2017.11.21.).
- SZEKERES Dóra, *Vida Gábor: Megírtam, elmeséltem, elvicceltem, elsírtam, amit lehetett*,
<http://www.litera.hu/hirek/vida-gabor-megirtam-elmeseltem-elvicceltem-elsirtam-amit-lehetett> (2017.06.19.).

Hanganyagok, videók

- Libri-díjátadó*, <https://www.facebook.com/librikonyvesboltok/videos/10156341552243050> (2018.05.15.).
- [PARÁSZKA Boróka], *Erdély, dadogás*, <http://marosvasarhelyradio.ro/hirek/emisiuni/erdely-dadogas1> (2017.08.06.).
- [SZABÓ Róbert Csaba], *A mi szülőföldi dadogásunk is Vida Gábor „Egy dadogás története” regénye*, <http://marosvasarhelyradio.ro/hirek/a-mi-szulofoldi-dadogasunk-is-vida-gabor-egy-dadogas-tortenete-regenye.html> (2017.10.05.).
- [TAMÁS Dénes], *Vida Gábor irodalmi estje Sepsiszentgyörgyön*, <https://youtu.be/kHgnbK8yFWs> (2017.12.23.).
- Vida Gábor: Egy dadogás története*, <https://vimeo.com/262018155> (2018.03.27.).

* Az alábbiakban hivatkozások után nem az utolsó letöltés, hanem az online közzététel (feltöltés) időpontja szerepel.

5. Szemelvények a regény tanórai feldolgozásához

5.1. Erdély (részlet) [Edt, 322–323.]

Azon a tavaszon történt, hogy az országos olimpiászra, amit Kolozsváron rendeztek, nem jutottam tovább...

...Addig nem hallottam, hogy az isten marhája dadog, azután mindig. Szóltak, hogy a király meztelen, és én láttam.

5.2. Az irodalom (részlet) [Edt, 35–37. http://www.ekonyv.hu/kiado/data/ebooks/37164_preview.epub]

Akkor a világ egyszerű: Ceaușescu diktatúrája éppen felszámolni készül azt, ami az erdélyi magyar kultúrából még létezik...

...Volt valami közösségi összetartás, vagy az arra való igény, hogy mi mind, akik magyar szakra felvételizünk, bár egymás versenytársai vagyunk, mégis egy nagy csapatot alkossunk, pontosan azok ellen, akik miatt e sokszor megalázó versenyre kényszerülünk.

5.3. Életkép (részlet) [Edt, 5. http://www.ekonyv.hu/kiado/data/ebooks/37164_preview.epub]

DE-vel nem kezdünk mondatot, nyilatkoztatta ki apám...

...Közben tudom, valószínűleg megint azt akarta közölni velem, hogy azon az irodalmi rendezvényen, amelyből két hosszú perctet is bejátszott a tévé, viselhettem volna nyakkendőt, és ez körülbelül azt jelentette, hogy levághatnám végre a szakállamat, ha már a tévében mutogatnak.

5.4. A rend (részlet) [Edt, 171–174.]

A dolgok rendjéről is azt gondoltam, hogy nekem abban szerepem lehet...

...El lehet képzelni, mit szólt ehhez az ötvenes években a valóság, azon is hosszán el lehet gondolkozni, hogy Jézus Krisztusnak hol maradt ebben a világban hely, mert őt gyakrabban emlegettük, rá gyakrabban hivatkoztunk, mint az átlagos székekelyek.

5.5. A másik oldal (részlet) [Edt, 73–77.]

Meg fog verni téged az Isten, ha ilyeneket írsz...

...A gesztus, amivel az embernek az első tájszóra vagy furcsa hanglejtésre megvonják, de legalábbis megkérdőjelezzik a magyarságát, olyan, mint egy verbális lincselés, amit nem szabadna komolyan venni, de Pannónia a 20. században bizonyította, hogy ez véresen komoly, mert a magyarságát bárkinek vissza lehet vonni.

5.6. A dadogás [Edt, 98–106. <http://kiadok.lira.hu/media/kiadok/pdf/139457371.pdf>]

Nem emlékszem, nem is emlékezhetem, hogy mikor kezdtem dadogni...

...Senki sem találhat ki magának szülőföldet a semmiből, mindenki hozott anyagból dolgozik. De minden faluban nyílik virág.